

ЛІНГВОДИДАКТИКА

ОРФОГРАФІЧНІ НОВАЦІЇ ЯК ТЕМА ЛІНГВОДИДАКТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

doi: 10.12958/2227-2631-2025-2-52-117-124

Валентина Дроботенко,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8525-6493>

Статтю присвячено комплексному аналізу орфографічних новацій, запроваджених новою редакцією Українського правопису 2019 року, а також особливостей їх засвоєння здобувачами освіти в умовах лінгводидактичного експерименту. Висвітлено теоретичні засади правописних змін, зокрема варіантність у написанні іншомовних слів, трансформації граматичних моделей і повернення окремих рис «харківського» правопису 1928 року. На основі аналізу наукових праць, нормативних документів і сучасних педагогічних ресурсів з'ясовано, які труднощі виникають під час упровадження нових правил в освітній процес і як реагують на ці зміни різні категорії здобувачів освіти.

У статті описано методику лінгводидактичного експерименту, що охоплює огляд літератури, описовий і експериментальний методи, анкетування й статистичний аналіз результатів. Здійснене педагогічне спостереження уможливило виявлення типових помилок, рівня адаптації студентів до оновлених норм та їхнього ставлення до інновацій. Особливу увагу приділено ролі когнітивних механізмів засвоєння орфографічних правил, а також впливу цифрових технологій на оптимізацію освітнього процесу.

Результати дослідження підтверджують, що поєднання пояснення, системної практики й регулярного зворотного зв'язку значно підвищує рівень засвоєння правописних новацій. У статті визначено перспективи подальших наукових пошуків, пов'язаних із розширенням експерименту, розробленням адаптивних вправ і створенням відкритих освітніх ресурсів для педагогів. Підкреслено, що окрему увагу необхідно приділити розробленню адаптивних вправ для онлайн-платформ, здатних автоматично підлаштовуватися під індивідуальний профіль помилок здобувача освіти, а також створенню відкритих освітніх ресурсів (віртуальних посібників, баз вправ) для самоосвіти й підтримки педагогічної спільноти.

Ключові слова: варіантність норм, лінгводидактичний експеримент, орфографічна компетентність, орфографічні новації, Український правопис 2019.

Drobotenko Valentyna. Orthographic Innovations as a Topic of a Linguodidactic Experiment

This article examines the key orthographic innovations introduced in the 2019 edition of the Ukrainian Orthography and analyzes the specific features of their acquisition by first-year university students within a linguodidactic experiment. The study outlines the main theoretical foundations of the updated norms, including the introduced variability in the spelling of loanwords, grammatical transformations, and the partial revival of features characteristic of the 1928 “Kharkiv orthography”. Based on an analysis of scholarly works, regulatory documents, and contemporary educational resources, the research identifies the principal challenges arising during the implementation of these changes in the educational process.

The methodology of the linguodidactic experiment includes a literature review, descriptive and experimental approaches, questionnaires, and statistical analysis of learners’ results. Pedagogical observation made it possible to determine typical mistakes, assess the degree of students’ adaptation to the updated norms, and understand their attitudes toward orthographic innovations. Special attention is given to the role of digital tools such as Google Classroom, which enhance the effectiveness of orthographic assessment and support the development of orthographic competence.

The findings demonstrate that the combination of explanation, systematic practice, and regular feedback significantly strengthens the assimilation of new spelling norms.

Keywords: linguodidactic experiment, orthographic competence, orthographic innovations, Ukrainian Orthography 2019, variability of norms.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Вступ. Останніми роками українська мовна норма зазнала значних змін, спричинених оновленням Українського правопису 2019 року. Ці новації охоплюють різні аспекти – від написання іншомовних слів до граматичних норм. Водночас нагальною є проблема методики подання цих нових правил в освітньому процесі: як найбільш ефективно пояснити їх тим, хто вивчає мову (учням, студентам, дорослим), щоб вони легко запам’ятовували норми, не боялися нововведень і сприймали їх як логічну частину мовного розвитку. Традиційні підходи виявилися недостатніми для пояснення змін, пов’язаних із усвідомленням мовної динаміки, ужиткових практик і тенденцій до європеїзації правописних норм.

Мета статті – дослідити значні орфографічні новації правопису 2019 року, провести лінгводидактичний експеримент зі студентами-першокурсниками коледжу й університету, а також запропонувати педагогічні рекомендації для ефективного навчання змінених норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам унормування українського правопису, його модернізації та адаптації до сучасних комунікативних потреб присвячено праці К. Городецької (2025), О. Горошкіної (2021), Є. Карпіловської і Л. Кислюк (2023), Л. Колібаби (2021), Р. Коци (2023), А. Кузнецової (2024) та ін. Дослідники одноставно зазначають, що правописні новації відображають тенденцію до демократизації мовних норм, поєднання традиції й мовної практики, а також безпосередньо зумовлюють потребу в оновленні лінгводидактичних стратегій. Зокрема, Л. Колібаба детально досліджує граматичну трансформацію іменникових відмінкових форм та аналізує відповідність нових варіантів реальній мовній практиці, що створює наукове підґрунтя для ідентифікації саме тих граматичних моделей, які варто додати до дидактичного експерименту (Колібаба, 2021). Проблемам формування орфографічної компетентності здобувачів вищої освіти в контексті правописних змін присвячені ґрунтовні розвідки І. Кучеренко, яка акцентує увагу на необхідності оновлення й систематизації знань студентів на основі чинної редакції Українського правопису (Кучеренко, 2024).

У наукових джерелах зауважено, що імплементація оновлених норм не відбувається автоматично: вона вимагає планових етапів, цілеспрямованих тренінгів для педагогів, а також суттєвої адаптації навчальних програм. Важливим кроком став пілотний проєкт «Тестування. "Орфографія. Новий український правопис"» (2023), ініційований Українським мовно-інформаційним фондом спільно з Київським інститутом бізнесу та технологій. У межах проєкту використано Google Classroom для перевірки написання слів, які змінилися згідно з правописом 2019 року. Це демонструє, що технологічні рішення вже застосовують для дидактичного тестування й імплементації нових норм. Зважаючи на ефективність цифрових технологій, у науковій спільноті активно обговорюють роль візуалізації та інфографічної компетентності. Зокрема, Ю. Вакал досліджує використання інфографіки в освітньому процесі як ефективний засіб для швидкого та зрозумілого пояснення складної інформації, що є критично важливим для засвоєння варіантності орфографічних норм (Вакал, 2019).

Історико-лінгвістичний контекст свідчить про те, що новий правопис відроджує низку традицій із «харківського» правопису 1928 року, що проявляється, наприклад, у написанні слів із латинським коренем *-ject-*: *проєкт*, *проєкція*, у варіативності закінчень *-и/-і* в іменників жіночого роду: *любови*, *осени* тощо. Хоча в науковій літературі окреслено необхідність застосування адаптивних методик

викладання, питання поетапного імплементації нових правил в освітній процес усе ще потребує ширшого методичного обґрунтування.

Методи дослідження. У контексті реалізації лінгводидактичного експерименту було застосовано комплекс методів наукового дослідження. На початковому етапі проаналізовано літературу: праці провідних мовознавців, офіційний текст Українського правопису 2019 року та актуальні педагогічні курси. Власне емпірична частина дослідження ґрунтується на описовому методі: педагогічному спостереженні за освітнім процесом, фіксації реакцій здобувачів освіти на нові правила й каталогізації найтиповіших орфографічних помилок. Центральним елементом стало використання експериментального методу, реалізованого з-поміж двох груп: студентів-першокурсників коледжу і студентів-першокурсників університету через серію занять (тривалістю 6 – 8 тижнів). На цих заняттях застосовано структурований підхід, що охоплював пояснення правил, виконання вправ, онлайн-тестування, написання контрольних диктантів, есе й виконання цифрових завдань. З метою з'ясування суб'єктивного ставлення учасників до нововведень, ідентифікації найбільш складних для засвоєння правил та оцінювання ефективності проведених занять, було здійснено анкетування учасників. **В анкеті були передбачені такі прикладні питання:**

- Як ви ставитесь до нового правопису – позитивно, нейтрально чи з острахом?
- Які правила правопису 2019 року вас найбільше збентежили?
- Чи відчували ви складнощі під час виконання вправ (диктантів, тестів)?
- Яка форма подання матеріалу (лекції, практичні завдання, онлайн-вправи) вам найбільше допомагає засвоювати нові норми?
- Чи вважаєте ви, що заняття з новим правописом покращили вашу орфографічну компетентність?
- Які типи вправ ви б хотіли бачити більше: диктанти, вправи на варіантність, онлайн-тестування, есе, листи тощо?
- Чи відчуваєте ви страх зробити помилку під час використання нових правил у письмових роботах?

Виклад основного змісту. Орфографічні новації 2019 року істотно вплинули на структуру мовної освіти. Нову редакцію правопису затвердили 22 травня 2019 року, а головні зміни стосувалися, насамперед, варіантності в іншомовних словах, правил написання слів із коренем *-ject-*, усунення застарілих чи суперечливих форм, а також дефісного й разом-окремого написання слів тощо. Історичні паралелі підтверджуються поверненням низки рис «харківського» правопису 1928 року, які раніше були вилучені з ужитку. Найбільш проблемними виявилися питання варіантності написань (*пауза* / *павза*, *аудієнція* / *авдієнція*, *кафедра* / *катедра*, *морфологія* / *ортологія*, *радості* / *радості*, *соли* / *солі*), а також уживання іншомовних слів і власних назв.

Аналіз експериментальних даних засвідчив, що здобувачі освіти найчастіше помилялися у випадках, коли оновлені правила допускають варіантність або коли старі норми зберігають інерційну вжиткову силу. Зокрема, студенти плутали написання іншомовних слів, не завжди усвідомлюючи етимологічні принципи. Під час роботи ефективними виявилися інтерактивні вправи, індивідуальні картки, цифрові тести й поетапне моделювання мовних ситуацій.

Результати лінгводидактичного експерименту. Результати проведеного анкетування з-поміж студентів перших курсів Київського столичного університету імені Бориса Грінченка та Фахового коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка засвідчили низку важливих тенденцій. Загалом ставлення здобувачів освіти до оновленого Українського правопису є переважно позитивним (42%) або нейтральним (46%), тоді як негативну реакцію зафіксовано лише у 4% респондентів. Близько 8% учасників зазначили, що сприймають новації «з острахом», пов'язуючи це з побоюваннями щодо можливих помилок у процесі письма. Характерні коментарі демонструють мотиви такого позитивного ставлення, зокрема:

- «Позитивно, бо спрямований на унормування та осучаснення української мови».

- «Мова покращилася; повертаємося до харківського правопису, усе нове – добре забуте старе».

- «Деякі зміни спершу дратували, бо були незрозумілі».

- «Моє ставлення радше насторожене, бо в пам'яті співіснують два варіанти написання, і не завжди зрозуміло, який правильний».

- «Звільнення української мови від русифікації – очищення наших душ від росіян і їхнього імперіалізму».

Ці коментарі засвідчують, що ставлення студентської молоді до чинної редакції правопису тісно пов'язане не лише з граматичною практикою, а й з історичною пам'яттю, мовною ідентичністю та контекстом деколонізації.

Щодо конкретних орфографічних новацій, які викликають значні труднощі, було встановлено, що найбільшу схильність до помилок демонструють явища варіантності (близько 40% опитаних). Серед найбільш проблемних випадків, що їх назвали респонденти, домінують: написання слів із коренем *-ject-* (*проект*) (12%), форми родового відмінка іменників третьої відміни – *радости, любови* (приблизно 12%), а також варіантність *-ф/-т* у словах грецького походження (*мітологія, етер, катедра*) і транслітерація *-г/-х* (*хейт – гейт*). Як менш проблемні випадки були названі: написання слів із компонентом *пів* (*пів книги, пів Києва*) (5%), рекомендовані творення окремих фемінітивів (*мисткиня, послиня*), неподвоєння в іншомовних словах (*Дікенс, Текерей*) і як варіант написання *-и-* на початку слів (*ирод, ирій*) (до 3%). Близько 14% респондентів зазначили, що їх

«не збентежило нічого», що може свідчити про або високу адаптивність, або поверховий рівень уважності до новацій.

Аналіз відповідей щодо складності виконання вправ показав, що цілковито труднощів не відчували лише 22% респондентів. Водночас 42% відзначили, що складнощі траплялися «інколи», здебільшого на початковому етапі засвоєння. Показово, що 36% опитаних наголосили, що початкові вправи були складними, проте систематичне тренування забезпечило поступове розуміння матеріалу. Коментарі підтверджують адаптивний характер сприйняття:

- «На початку важко, потім зрозуміло».
- «Після систематичних занять стало легше і впевнено писати».
- «Складно в диктантах, у тестах краще».

З'ясовано, що найбільш ефективними формами подання матеріалу учасники вважають поєднання різних підходів, надаючи перевагу практичним заняттям (60%) та онлайн-вправам (45%).

Аналіз відповідей виявив також важливі індивідуальні потреби й міркування. Зокрема, були зафіксовані такі коментарі:

- «Будь-які вправи веселі та цікаві, коли ти знаєш матеріал».
- «Через дислексію мені важко зі слуховими диктантами, тому обираю тести».
- «Найкраще – вправи на варіантність і тести».

Ці дані є критично важливими для формування адаптивної системи завдань для різних стилів навчання та врахування освітніх бар'єрів.

З-поміж інших популярних форматів відзначено лекційний (35%), презентації (22%) та інтерактивні методи (картки, ігри, Quizlet тощо) (18%).

Повторювані акценти у відповідях учасників ілюструють загальний запит на структуру та варіативність:

- «Чим більше чую і бачу приклади, тим краще засвоюю».
- «Найбільш ефективна поетапна модель: спершу конспект, потім тести, потім завдання з відкритою відповіддю».
- «Вправи на варіантність і онлайн-тести добре тренують уважність».
- «Мені подобається приходити до результату через порівняння різних варіантів».

Це свідчить про чітку потребу комбінування візуальних, аудіальних і практикоорієнтованих підходів для забезпечення максимальної ефективності навчального процесу.

Виявлено високий запит на поетапну модель навчання, яка передбачає послідовність: теоретичний конспект, тестування і завдання з відкритою відповіддю.

Зрештою, оцінка ефективності занять є високою: близько 78% респондентів констатували поліпшення власної мовної компетентності внаслідок проведених занять. Лише 15% відповіли, що не відчули змін,

і приблизно 7% вказали на часткове покращення. Це підтверджує ефективність систематичної роботи з новими орфографічними нормами.

Водночас страх зробити помилку, пов'язаний із конкуренцією старих і нових правил, досі присутній у 40% опитаних, хоча, за їхніми словами, слабшає із систематичною практикою. Характерні коментарі учасників ілюструють природу цього бар'єра:

- «Страх слабшає, чим більше практики».
- «Бо співіснують два варіанти написань, і не завжди впевнена, який правильний».
- «Не страх, але неприємне відчуття, коли можу припуститися помилки».
- «Інколи плутаю старі й нові правила – тому перевіряю кілька разів».

З огляду на це, актуальною є необхідність поступового формування автоматизованої орфографічної навички шляхом посилення систематичної практичної роботи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений лінгводидактичний експеримент засвідчує, що орфографічні новації правопису 2019 року можуть бути успішно засвоєні за умови продуманих дидактичних стратегій: системного пояснення, інтенсивного тренування, застосування цифрових засобів і забезпечення регулярного зворотного зв'язку. Це дослідження переконливо доводить, що впровадження новацій потребує розроблення гнучких, адаптивних методик, які враховують когнітивні особливості здобувачів освіти. Зокрема, експеримент підтвердив високу ефективність синергії традиційних методів навчання з цифровими ресурсами та візуалізаційними технологіями (як-от інфографіка), що загалом дає змогу суттєво підвищити рівень орфографічної компетентності.

З огляду на отримані результати було сформульовано низку лінгводидактичних рекомендацій. По-перше, рекомендовано застосовувати метод «пояснення + практика + зворотний зв'язок» як найбільш ефективний для засвоєння оновлених норм. По-друге, використання Google Classroom або аналогічних онлайн-платформ суттєво підсилює потенціал для диференційованої роботи й адаптивного навчання. По-третє, існує нагальна потреба в системному розробленні методичних матеріалів (посібників, структурних схем, таблиць) для педагогічних працівників, особливо з акцентом на феномені варіантності норм. Нарешті, доцільним є започаткування окремого навчального модуля «Правописні новації» у шкільних та університетських освітніх програмах, зокрема в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка в межах дисципліни «Практикум з української мови» – навчальний модуль «Український правопис».

Перспективи подальших досліджень охоплюють кілька ключових напрямів. Варто розширити експеримент на інші вікові категорії, залучаючи учнів середньої школи, старшокурсників та учасників курсів

для дорослих. Важливим завданням є довготривале оцінювання збереження досягнутих успіхів (з інтервалом пів року – рік після завершення курсу). Окрему увагу необхідно приділити розробленню адаптивних вправ для онлайн-платформ, здатних автоматично підлаштовуватися під індивідуальний профіль помилок здобувача освіти, а також створенню відкритих освітніх ресурсів (віртуальних посібників, баз вправ) для самоосвіти й підтримки педагогічної спільноти.

Література і джерела

- Вакал, Ю. (2019). Про питання використання інфографіки для візуалізації навчального матеріалу. *Математика та інформатика у вищій школі: виклики сучасності*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 15 – 16 травня 2019 року, м. Вінниця. С. 142 – 147.
- Городецька, К. Г. (2025). Принципи і методологія «Українського правопису». *Українська мова*. Вип. 1. С. 32 – 49.
- Горошкіна, О. (2021). Методи і прийоми навчання орфографії на уроках української мови: компетентнісний вимір. *Мовна особистість в освітньому просторі*: монографія (С. 79 – 86). Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія».
- Карпіловська, Є.А., Кислюк, Л.П. (2023). Рекомендації щодо усунення суперечностей і прогалин у чинному правописі слів іншомовного походження. *Українська мова*. Вип. 2. С. 84 – 100.
- Колібаба, Л. М. (2021). Зміни в унормуванні відмінкових закінчень іменників на тлі сучасної мовної практики української професійної спільноти. *Лінгвістичні студії*. Вип. 41. С. 36 – 48.
- Коца, Р. О. (2023). Про зміни й доповнення до правопису частин основи слова. *Українська мова*. Вип. 1. С. 50 – 61.
- Кузнєцова, А. (2024). Імплементация норм Українського правопису (2019) в закладах освіти Миколаївщини. *Вересень*. Т. 4. Вип. 103. С. 94 – 107.
- Кучеренко, І. (2024). Формування орфографічної компетентності здобувачів вищої освіти. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Вип. 44. С. 110 – 121.
- Український правопис* (2019). Київ: Наук. думка, 391 с.
- Український мовно-інформаційний фонд & Київський інститут бізнесу та технологій (2023). *Пілотний проєкт «Тестування. "Орфографія. Новий український правопис"»*. Отримано з УМІФ: <https://ulif.mon.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 20.10.2025 р.

Прийнято до друку 30.10.2025 р.

Рецензент – доктор філол. наук, проф. Глуховцева К. Д.